

JAMAJKA – OTOK REGGAEJA IN RUMA

Igor Fabjan

UDK: 908(729.2)

COBISS: 1.05

IZVLEČEK

Jamajka – otok reggaeja in ruma

Jamajka je eden izmed karibskih otokov, ki se ponasajo z najbolj burno zgodovino. Kolumb se je na otoku zadržal malo časa, zato pa je postal v kasnejših stoletjih zatočišče gusarjev, ki so s tihim privoljenjem Britancev ropali bogato obložene španske ladje. Otok je ostal pod britansko oblastjo vse do osamosvojitve. Na nekdanje kolonizatorje danes spominjata le uradni jezik angleščina in politična ureditev. Z otoka prihaja kar nekaj glasbenikov in športnikov, ki so postali znani po celem svetu.

ABSTRACT

Jamaica – the island of reggae and rum

Jamaica is one of the Caribbean islands with a particularly stirring history. Columbus made just a short stay on the island but in later centuries it became a resort of pirates who, with a silent British consent, robbed the wealthy laden ships. The island remained under British authority until the attainment of independence. Today the only reminiscence of the onetime colonisers are the official language and political regulations. Some world known musicians and sportsmen are coming from the island.

AVTOR

Igor Fabjan

Naziv: univerzitetni diplomirani organizator dela

Naslov: Šarhova 34, 1000 Ljubljana, Slovenija

Telefon: +386 (0)61 343 391

E-pošta: igormarie@hotmail.com

Večina si Jamajko predstavlja kot mondeno zbirališče premožnih ljubiteljev morja in sonca. Toda čudoviti tropski otok v dolgi verigi Antilov nudi obiskovalcu veliko več. Večino že po nekaj dneh očarajo nenavadno sproščeno vzdušje in dobrovoljni domačini, med katerimi hitro pozabiš na sodoben tempo vsakdanjega domačega življenjskega utripa. Življenje na tem otoku pa od Kolumbovega prihoda dalje še zdaleč ni bilo brezskrbno. Sloviti morjeplovec se je na svoji drugi plovbi proti Indiji leta 1494 izkrkal tudi na Jamajki. Prvotni prebivalci otoka, Indijanci Aravaki, so prišleke lepo sprejeli. Na Jamajki jih je živelo kakih 100.000, toda v nekaj desetletjih so, nevarni suženjstva in težkega dela na plantažah, prav vsi pomrli. Zato so kolonisti začeli iz Afrike dovažati črne sužnje. Ker na otoku niso našli zlata, mu Španci niso namenjali posebne pozornosti.

V 17. stoletju so otok zavzeli Britanci, ki so s plantažami sladkornega trsta vse do odprave suženjstva leta 1838 kovali velikanske dobičke. Jamajka je ostala britanska kolonija do leta 1959, ko so domačinom zaradi naraščajočih gospodarskih in socialnih težav Britanci priznali delno avtonomijo in le tri leta pozneje tudi težko pričakovano neodvisnost. Po vzoru angleške demokracije ima Jamajka od takrat dalje dvostrankarski sistem.

Na otoku, velikem za polovico Slovenije (10.990 km²), zdaj živi več kot dva milijona prebivalcev. Domačini so večinoma potomci osvobojenih sužnjev. Večina belcev se je po razglasitvi neodvisnosti odselila. Razen njih živi na otoku še nekaj Kitajcev in Indijcev, ki so jih na Jamajko kot ceneno delovno silo po odpravi suženjstva pripeljali plantažniki.

Uradni jezik je angleščina, toda domačini pogovorno uporabljajo mešanico jezikov, imenovano patua. Ta je tujcem nerazumljiva, čeprav je zasnovana na temelju angleščine z vplivi afriških jezikov, francoščine in španščine. Jamajčani so po zaslugi različnih okoliščin znani po vsem svetu. Nedo dolgo tega je bila za miss sveta izbrana Jamajčanka, nekateri so zvezde ameriške profesionalne košarkarske lige, jamajški atleti pa dosegajo odmevne rezultate na vseh večjih tekmovanjih. Konec kon-

cev ne smemo pozabiti na poleg ruma najbolj znan jamajški proizvod, reggae. Glasba nenavadno prijetnih ritmov je v šestdesetih letih nastala prav na tem karibskem otoku in s pomočjo Boba Marleya zaslovela po vsem svetu.

Večina prebivalcev je protestantov. Mnogi pripadajo anglikanski cerkvi, baptistom, metodistom, pa tudi različnim sektam. Med slednjimi je najbolj razširjeno rastafarijsko gibanje, ki je nastalo na Jamajki v tridesetih letih 20. stoletja. Začetnik gibanja Marcus Garvey (1887–1940) je v svojih govorih napovedoval kronanje črnega kralja, ki bo osvobodil zatirano temnopoltoljudstvo. Ko so leta 1930 za cesarja Etiopije okronali Hailea Selassia, čigar sorodstvene vezi naj bi segale vse do svetopisemskih kraljev Davida in Salomona, so se zapostavljeni revni črnci na Jamajki takoj oprijeli izrečene prerokbe. Razširila se je misel, da je Haile bog v človeški podobi. Potrditev svojih domnev so našli v vnetem prebiranju Biblije, kar je še zdaj

eno od pomembnejših opravil rastafarijcev. Etiopska beseda ras pomeni vladati, Haile Selassie pa se je pred kronanjem imenoval Tafari Makonnen; beseda rastafarijci je torej sestavljena.

Člani kulta so skušali živeti neodvisno, brez prosjačenja in dela za borno mezdo. V nekakšnih skupnostih so živeli od ribarjenja, kmetovanja in različnih obrti. Toda gibanju so se začeli priključevati tudi bolj nestrpni in nekultivirani ljudje. Zaradi njih je kult postal razvpit po nasilnosti. Oblasti so jih dolgo časa preganjale, saj so veljali za nevarne delomrzneže in odvisneže od mamil. Toda gibanje se je med revnimi nezadržno širilo, saj je v svoji biti vsebovalo protest proti nepravičnim družbenim razmeram.

Za rastafarijce so značilni lasje, spleteni v vitice, imenovane »dreadlocks« (strah vzbujajoči kodri), kakršne so nekoč nosili etiopski vojščaki. Rastafarijci se radi pohvalijo, da je

Slika 1: Skozi tropske gozdove se prebijajo številne reke (foto: Igor Fabjan).

Slika 2: Redki sušni predeli otoka prav nič ne spominjajo na tropski raj (foto: Igor Fabjan).

njihovo gibanje pravzaprav pozitiven način življenja, neodvisen od lažne socialne svobode in družbenih norm. Še vedno se vračajo k naravi in čimbolj naravnemu življenju. Mnogi privrženci kulta zavračajo hrano živalskega izvora in se prehranjujejo v glavnem kot vegetarijanci. Radi uporabljajo razne zdravilne rastline, med katere uvrščajo tudi marihuano.

Od leta 1872 je glavno mesto Jamajke Kingston in zdaj živi v njem dobra četrtina Jamajčanov. V mestu in okolici je precej tovarn, kar je posledica izjemnega naravnega pristanišča. Obalo pred odprtim morjem varuje 14 km dolg polotok, na koncu katerega je nekdanje gusarsko mesto Port Royal. Želja po boljšem življenju je v Kingston sčasoma privabila na tisoče priseljencev, ki so prodali svoje borno imetje na podeželju in prispeli v veliko mesto z velikimi pričakovanji. Večini se želje po dobrem zaslužku niso nikoli uresničile. Še več, v mestu je bilo življenje težje, saj tu ni bilo mogoče živeti od obdelovalnih zemljišč, ki zadostu-

jejo za preživetje velikih družin na vasi. Vendar poti nazaj ni bilo več! V nekaterih predelih Kingstona so zrastle velika naselja zasilnih kolib. Zaradi stalne brezposelnosti se mnogi zatekajo h kriminalu in prav v najrevnejših četrtih domujejo številne tolpe, ki bolešno varujejo »svoja« ozemlja. Oboroženi spopadi, med katerimi so pogoste tudi nedolžne žrtve, so postali že skoraj vsakdanji pojav.

In prav tu, v najrevnejših predelih Jamajke, je nastal najuspešnejši jamajski izdelek. V Trench Town, eno izmed revnih četrti priseljencev, segajo korenine reggaeja. Tu je začel svojo glasbeno pot Robert Nesta Marley. S skupino The Wailers je že v šestdesetih letih niral uspešnice na jamajški glasbeni sceni, toda brez pravega finančnega učinka. Ko pa je njegova glasba prodrla tudi izven jamajških meja, se je začela bliskovita kariera glasbenika, ki je utrdil nov slog glasbe v svetovnem merilu. Marley je dal reggaeju novo vsebino, ki je svojo sporočilnost črpala iz verskega kulta rastafari

in socialnih krivic. Marleyeve pesmi govorijo o bedi, pomanjkanju in trdem življenju revnih množic. Vse to je sam dobro poznal, saj je velik del življenja preživel v revnih barakarskih četrteh jamajske prestolnice.

Reggae je še vedno doma predvsem na Jamajki, kjer ves otok dobesedno živi v ritmih te glasbe. Vrstijo se koncerti in tudi najbolj neroden turist slej ko prej naleti na lokalne zabavljake v katerem izmed hotelov. Največji koncert je Reggae Sunsplash, na katerem se vsako leto na začetku avgusta zbere na desettisoče ljubiteljev reggaeja. Svetovni festival reggaeja traja teden dni, na njem pa se zvrsti prek sto izvajalcev.

Jamajka, tretji največji karibski otok, leži 150 km južno od Kube. Na otoku je tropsko podnebje s povprečno letno temperaturo okrog 28° C. Na vzhodu Jamajke se dvigajo prek 2000 metrov visoki vrhovi Modrega gorovja (Blue Mountains). Na večjem delu otoka prevladuje tropsko rastlinstvo, le na najbolj sušnih območjih se razprostirajo savane z niz-

kimi grmi in redkimi drevesi. Deževni gozd marsikje sega vse do obal in to je enkratna priložnost za potepanje med drevesnimi velikani, pisanimi cvetovi in velikanskimi ovijalkami. Sprehod po gozdnih stezicah je popolnoma varen. Na otoku namreč že dolgo ni kač, saj so jih iztrebili mungi. Prav tako ni omembe vrednih strupenih pajkov ali kakšnih drugih živali, ki bi utegnile ogrožati ljudi. Aligatorji živijo le v nekaterih rekah, a človeku niso posebno nevarni in se mu praviloma umaknejo s poti. Sicer pa so prav reke ene od glavnih privlačnosti na otoku. V okolici Montego Baya in Port Antonia že desetletja turiste prevažajo z bambusovimi splavi. Tovrstne vožnje po rekah si je omislil filmski igralec Errol Flynn, ki se je, tako kot mnogo drugih zvezdnikov, rad zadrževal na Jamajki. Nekoč so s splavi po večjih rekah prevažali banane in druge pridelke, zdaj pa le še turiste.

Od nekdanjih velikih plantaž jih je ostalo le še nekaj. Na njih prevladuje pridelovanje

Slika 3: Britancem je prinašal največje dobičke sladkorni trst (foto: Igor Fabjan).

Slika 4: Turizem se razvija le v nekaterih obalnih mestih (foto: Igor Fabjan).

Slika 6: Na ulicah Kingstona, prestolnice otoka (foto: Igor Fabjan).

Slika 5: Poleg ruma je zelo cenjena tudi jamajska kava. Najboljšo pridelujejo v notranjosti, na pobočjih Modrih gora (Blue mountains) (foto: Igor Fabjan).

banan in sladkornega trsta. Na nekaterih skušajo zaslužiti tudi na račun turistov. Za nekaj dolarjev jim namreč razkažejo neobičajne tropske pridelke. Obiskovalci se lahko seznanijo z raznovrstnim eksotičnim sadjem, kakovci ali kavo, za oddih pa se jim postreže s kozarčkom ruma ali punča. Alkoholne pijače so eden od produktov sladkornega trsta, ki je bil nekoč na otoku najbolj razširjena kulturna rastlina. Jamajški rum je svetovno znan. Izdelujejo več vrst belega in rjavega ruma ter raznih likerjev, narejenih na osnovi ruma in kave ali eksotičnega sadja. V izogib transportnim stroškom, rum običajno destilirajo kar na plantažah sladkornega trsta.

S kmetijstvom se ukvarja le dobra petina vsega zaposlenega prebivalstva. Skoraj tri četrtine kmetijske pridelave odpade na majhne kmetije z manj kot 2 ha obdelovalnih zemljišč. Med rudnimi bogastvi je najpomembnejši boksit, zaradi katerega se je razvila barvna metalurgija. Marsikje sta izkopavanje in prevoz boksita prišla navzkriž z eno od vodilnih gospodarskih panog – turizmom. Otok sonca, kot ga radi imenujejo domačini, so prvi turisti začeli odkrivati že konec 19. stoletja. Kmalu je postal zatočišče petičnežev, med katerimi so našle mesto tudi številne filmske zvezde.

Jamajka je še vedno priljubljena med bogataši, vendar si lahko malo manj razkošen

oddih privoščijo tudi povsem vsakdanji ljubitelji morja in sonca. Danes se turisti odločajo predvsem za varno zavetje hotelskih kompleksov. Najlepše plaže, ki so običajno pogoj za razvoj masovnega turizma, se razprostirajo na severu otoka. Tu je tudi med tujci najbolj znani Montego Bay, ki velja za glavno turistično središče Jamajke. Turiste privabljajo predvsem sonce, bele peščene obale in vroča karibska zabava z obvezno glasbo.

Vedno večjo razsežnost dobiva tako imenovani seksualni turizem. Ob visoki stopnji brezposelnosti so za mnoge postavne domačine bela dekleta nenadomestljiv vir zabave, lagodnega življenja in predvsem denarja. Vsaka nova »ljubezen« jim omogoči udobno streho nad glavo, nekajtedensko pohajkovanje po lokalih, najem avtomobila, kakšno darilce in še kaj. Najbolj navdušena dekleta temnopolte ljubimce odpeljejo kar v svojo domovino, vendar se le malokatero znanstvo konča s poroko in srečnim življenjem v dvoje. V zimskih mesecih sem zahajajo predvsem Američanke, medtem ko v poletnih mesecih tropske plaže zasedejo Evropejke. Med njimi je največ Nemk, ki si tu brez zadržkov privoščijo seksualni turizem, podobno kot njihovi moški kolegi na Tajskem.

Mnogi tujci prihajajo na idilične plaže tudi zaradi marihuane, ki je tu, sredi tihotapskih poti med Južno Ameriko in ZDA, primerno poceni. Policija preprodajalcev preveč zavzeto ne preganja, čeprav kar pogosto koga zaloti z večjo količino mamil. Toda to je le kapljica v morju, saj so organizatorji razpečevalskih poti za jamajško roko pravice praviloma nedosegljivi, obenem pa ima ta dovolj preglavic z domačim nasiljem.

Kljub gradnji velikih turističnih središč v Montego Bayu, Negrilu in nekaterih drugih krajih, je na otoku še vedno dovolj prostora tudi za ljubitelje samotnih koticov. Predvsem južna obala se ponaša s številnimi peščenimi zalivi, ob katerih so namesto hotelov zrasli le preprosti bungalovi. V njih v družbi z domačimi ribiči dneve ali celo tedne lenarijo ljubitelji lagodnega življenja. In prav to je tisti pravi tropski raj, kakršnega turisti v urejenih hotelih le težko doživijo ...

Otoška hrana je raznovrstna. V cenejših restavracijah so na voljo razne morske in mesne jedi ter zelenjavne enolončnice za nekaj ameriških dolarjev. Na ulicah prodajajo zanimivo jamajško specialiteto »jerk chicken«, kar bi lahko prevedli kot »nori piščanec«. Piščance pražijo nad ogljem v nekakšnem žaru, ki ga naredijo kar iz pločevinastega soda. Tako pripravljen piščanec ima poseben okus, ker se obenem peče in prekajuje, saj je ražen zaprt v sodu. Svoje naredijo tudi prijetno pekoče začimbe z obilico pimenta. Na podoben način pripravljajo tudi svinjino, ribe in rake.

Še bolj zanimiva jamajška specialiteta je nenavaden sadež, imenovan aki, na zunaj podoben rdeči papriki. Užiten je šele, ko se sam odpre in se pokažejo rumenkasti segmenti, podobni za prst debelim črvom. Nekateri uživajo sadež surov, okusnejši pa je kuhan, saj takrat dobi okus po jajcih oziroma omleti. Kot posebno specialiteto ga ponudijo za zajtrk skupaj z nasoljeno ribo. Sadeža v trgovinah ne prodajajo, dobiti pa ga je mogoče na vsaki tržnici. Toda potrebna je previdnost, saj so akiji strupeni, če jih oberejo prezgodaj. Na otoku je vsako leto kar nekaj zastrupitev s to kočljivo poslastico, ki se v najslabšem primeru lahko konča celo s smrtjo.

1. Booth, E. 1991: *Jamaica and the Greater Antilles*. Crowood Travel Guide.
2. Severna in Srednja Amerika, Veliki Antili. Zbirka *Dežele in ljudje*. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1991.